

ԼԻԼԻԹ ՍՈՒՔԻԱՅԱՆ

Եվրոպական համալսարանի իրավագիտության ամբիոնի ասպիրանտ

ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻ ՍԱՀՄԱՆԱՓՈՒԿՈՒՄ ԱՐԴԻ ՀԻՄՆԱԶԱՐՅՈՒՄ

Իրավական և ժողովրդական պետության կայացման գործում կարևորագույն գործոններից է սահմանադրական այնպիսի արժեքների որդեգրումը, որոնք խարսխված կլինեն մարդու և քաղաքացու իրավունքների գերակայության սկզբունքի վրա: Մարդու իրավունքների համապարփակ ձևակերպումը տրվել է դեռևս 1948 թ. դեկտեմբերի 10-ին ՄԱԿ-ի կողմից ընդունված Մարդու իրավունքների համընդհանուր հռչակագրում, որտեղ նշված է. «Մարդիկ ծնվում են ազատ, հավասար, իրենց արժանապատվությամբ ու իրավունքներով, և մարդկության ընտանիքի բոլոր անդամներին հատուկ արժանապատվության և նրանց հավասար ու անօտարելի իրավունքների ճանաչումը հանդիսանում է ազատության, արդարության եւ համընդհանուր խաղաղության հիմքը»:

ՀՀ-ում սահմանադրական մակարդակով է ամրագրվում իրահավասարության սկզբունքը: Այնուամենայնիվ, դժվար թե հնարավոր լինի գտնել ավելի առանցքային և միաժամանակ ավելի բարդ հիմնախնդիր, քան տվյալ սկզբունքն է՝ իր բազմեզր սոցիալական, հոգեբանական, բարոյաէթիկական և այլ դրսևորումներով: Բնական է, որ մարդիկ չեն ծնվում հավասար, սակայն ժողովրդավարական պետությունները սահմանադրությամբ ամրագրում են օրենքի առաջ բոլորի հավասարության սկզբունքը (որոշ երկրներում, ինչպես ՀՀ-ում, նաև կնոջ և տղամարդու իրավահավասարությունը), ինչն իր հերթին կոչված է բացառելու ցանկացած կամայական խտրականություն, լինի դա իրավունքների, ազատությունների, թե պարտականությունների տեսքով: Այնուամենայնիվ, օբյեկտիվ իրականության մեջ անհնար է ապահովել իրավունքների և պարտականությունների բացարձակ հավասարությունը բոլորի համար. կախված անձի իրավական կարգա-

վիճակից, նրա զբաղեցրած պաշտոնից, իրավախախտում կատարելու փաստից, բնակչության խոցելի խավերին պատկանելու և այլ նմանօրինակ հանգամանքներից՝ օրենսդիրը նախատեսում է «իրավաչափ անհավասարության» դեպքեր՝ տրվող արտոնությունների կամ իրավունքների սահմանափակումների ձևով:

2005 թ. Սահմանադրական փոփոխություններով ամրագրվեց, որ մարդը, նրա արժանապատվությունը, հիմնական իրավունքները և ազատությունները բարձրագույն արժեքներ են, և որ պետությունը սահմանափակված է մարդու եւ քաղաքացու հիմնական իրավունքներով եւ ազատություններով՝ որպես անմիջականորեն գործող իրավունք¹: 2015 թ. փոփոխություններով 3-րդ հոդվածը քիչ այլ տեսք ստացավ: Այս դեպքում արդեն ամրագրվում է, որ ՀՀ-ում մարդն է միայն բարձրագույն արժեք: Իսկ երկրորդ նախադասությամբ անդրադարձ է կատարվում մարդու անօտարելի արժանապատվությանը, որը նրա իրավունքների և ազատությունների անքակտելի հիմք է հռչակվում: Այս անգամ նույնպես սահմանվում է մարդու և քաղաքացու հիմնական իրավունքներով և ազատություններով՝ որպես անմիջականորեն գործող իրավունքով հանրային իշխանության սահմանափակված լինելու սկզբունքը: Սահմանադրական վերջին փոփոխությունները ավելի հեռուն են գնացել, ու կարևոր նորամուծությունը 3-րդ հոդվածում մարդու և քաղաքացու հիմնական իրավունքների և ազատությունների հարգումն ու պաշտպանությունը՝ որպես հանրային իշխանության **պարտականության** սահմանումն է: Վերոգրյալ երկու դեպքում էլ հանրային իշխանության գործունեության առանցքն ու դրա սահմանները, լիազորությունների թույլատրելի մասշտաբը,

● ՕՐԻՆԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ № 116 2020

1. <http://www.concourt.am/armenian/constitutions/index2005.htm>, ՀՀ Սահմանդրություն (2005թ խմբ.) հոդ. 3:

փաստորեն, որոշվում է մարդու իրավունքների ու ազատությունների իրականացման ապահովման առաջնայնությամբ: Բնական է, որ հանրային իշխանության լիազորությունների ցանկացած սահմանանցում բերելու է մարդու իրավունքների ոչ իրավաչափ սահմանափակման, իսկ ցանկացած քաղաքական միջոց, որը հանգեցնում է մարդու իրավունքների խախտման, ոտնձգություն է մարդու ազատության դեմ: Դրանից խուսափելու համար պետք է բալանսավորել իրավունքների և ազատությունների՝ պետության կողմից սահմանելու իրավասությունը մի կողմից (չբացարձակացնելով այն, քանզի բնական իրավունքի տեսանկյունից պետությունը որոշ անքակտելի և անօտարելի իրավունքները ընդամենը պոզիտիվացնում է²) և մարդու իրավունքների և ազատությունների անկաշկանդ իրականացումն ու պաշտպանությունը մյուս կողմից, ինչն իր հերթին չի կարող ողջ ծավալով կյանքի կոչվել առանց պետության կողմից որոշ իրավունքների սահմանափակման, առանց հարկադրանքի միջոցների: Պետք է ոչ միայն հռչակվի մարդու սահմանադրական իրավունքը, այլև առավելագույնս հստակ սահմանվեն դրանց «իրացման երաշխիքները, պետության պարտավորությունները, առանձին իրավունքների սահմանափակման թույլատրելի շրջանակները»³:

Այսպիսով, ի՞նչ է այն առանցքը, որը կապահովի հավասարակշռությունը իրավական համակարգում, ինչպես են որոշվում իրավունքի սահմանափակման սահմանները, դրանց իրավաչափության հիմքերը:

Ամփոփելով Սահմանադրական արդարադատության միջազգային փորձը, իրավագետ Գ. Հարությունյանն առանձնացնում է իրավունքի սահմանափակման մի քանի հիմքեր. այսպես պետությունը կարող է սահմանափակել իրավունքը, եթե սահմանափակումն արդարացված է այլ իրավունքների պաշտպանությամբ կամ որևէ այլ սահմանադրական

արժեքի պաշտպանությամբ, կամ սահմանադրական նպատակով, եթե պաշտպանությունը կամ նպատակի ձեռքբերումը չի կարող իրականացվել որևէ այլ միջոցով՝ ելնելով իրավունքի գերակայության սկզբունքից⁴:

Վերը առաջադրված հարցին փորձ է արվել պատասխանել 2015 թ. խմբագրությամբ ՀՀ Սահմանադրությամբ, որում ամրագրվեցին իրավունքների սահմանափակման՝ օրենսդրի հայեցողությունը սահմանափակող ժամանակակից սահմանադրական իրավունքում համընդհանուր ճանաչում գտած 3 կարևորագույն սկզբունք՝ համաչափության, որոշակիության և իրավունքի էության անխախտելիության սկզբունքները (հոդ. 78-80): Դրանց հետևում է ևս մեկ պահանջ, ըստ որի հիմնական իրավունքների սահմանափակումները չեն կարող գերազանցել ՀՀ միջազգային պարտավորություններով սահմանված շրջանակները (հոդ. 81, 2-րդ մաս): Սակայն այս սկզբունքներին անշեղորեն հետևելն անհրաժեշտ, բայց ոչ միակ պայմանն է իրավունքների սահմանափակման իրավաչափության գնահատման հարցում, ուստի վերոգրյալ երեք սկզբունքներից բաղկացած ցանկը սպառիչ չէ:

Համաչափության, որոշակիության և իրավունքի էության անխախտելիության սկզբունքների բացահայտմանը դեռ կանդրադառնանք ստորև, մանավանդ, որ դրանք գրեթե ամբողջությամբ՝ բացառությամբ մեր կողմից առանձնացված իրավունքների սահմանափակման օրինականության պահանջին, համընկնում են այդ սահմանափակումներին վերաբերող իրավաբանական գրականության մեջ արտահայտված ընդհանուր տեսակետներին:

Այդ սկզբունքների էության հաշվառմամբ կարծում ենք, որ իրավունքի սահմանափակումն իրավաչափ կարող է համարվել, եթե առկա են հետևյալ չափանիշները՝

- Սահմանափակման նպատակը

2. Վ. Ներսիսյանը գտնում էր, որ «Միայն որպես իրավունքի արտահայտման ձև է օրենքը (պոզիտիվ իրավունքը) իրավական երևույթ» և որ «Լինելով միայն իրավունքի օբյեկտիվորեն պայմանավորված հատկությունների արտահայտման ձև՝ օրենքը դառնում է իրավական օրենք»:

3. Սահմանադրական բարեփոխումների հայեցակարգի դրույթները եվ դրանց իրացման հիմնական ուղղությունները հայաստանի հանրապետությունում (գիտագործնական հետազոտություն): Գ. Դանիելյան, Վ. Այվազյան, Երևան, «Հայրապետ», 2015 թ. էջ 35:

4. Սահմանադրական մշակույթ, Պատմության դասերը և ժամանակի մարտահրավերները, Գ. Գ. Հարությունյան, Երևան, 2005, էջ 188:

- Սահմանափակման անհրաժեշտությունը
- Սահմանափակման օրինականությունը

Անդրադառնանք դրանց առանձին-առանձին:

Սահմանափակման նպատակը: Իրավունքի տեսության մեջ «նպատակ» հասկացության տակ արտահայտվում է ցանկալի ապագա իրողություն, որին ուղղված է սուբյեկտի գործունեությունը: Եթե 2005 թ. Սահմանադրության 43-րդ հոդվածով էին տրվում սահմանադրական իրավունքների սահմանափակման նպատակները (ոչ արտակարգ կամ ռազմական դրության ժամանակ), ապա 2015 թ. խմբագրությամբ ՀՀ Սահմանադրության՝ իրավունքի սահմանափակման հնարավորություն նախատեսող յուրաքանչյուր նորմ սպառիչ ձևով նախատեսում է նաև այն նպատակը կամ նպատակները, որոնց հասնելուն ուղղված էլ կարող է այդ իրավունքը սահմանափակվել: Այս բարեփոխումը թույլ է տալիս վեր հանել առանձին իրավունքների սահմանափակման առանձնահատկությունները և ուղղված է կանխելու իրավակիրառողի կողմից հնարավոր կամայականությունները: Սահմանադրության մեջ հիշյալ նպատակներից հանդիպում ենք պետական անվտանգության, երկրի տնտեսական բարեկեցության, հանցագործությունների կանխման կամ բացահայտման, հասարակական կարգի, առողջության և բարոյականության կամ այլոց հիմնական իրավունքների և ազատությունների պաշտպանության, երեխայի կենսական շահերն ապահովելու և այլ նպատակներ: Միայն նպատակի գոյությունը թերևս, բավարար չէ իրավունքների սահմանափակման համար: Իրավունքների սահմանափակման նպատակի և սահմանափակման միջոցի կիրառման անհրաժեշտության կապն առավել խորությամբ կքննարկենք ստորև՝ համաչափության սկզբունքի համատեքստում:

Սահմանափակման անհրաժեշտությունը: Իրավունքների սահմանափակման երկու հիմքերը՝ դրանց նպատակն ու իրականացման անհրաժեշտությունը անքակտելիորեն կապված են ու փոխլրացնում են իրար: Դրանք մաս են կազմում համաչափության սկզբունքի, որն էլ ՀՀ 2015 թ. փոփոխված սահմանադրությամբ

առաջին անգամ ամրագրվեց: Կարևորագույն այս սկզբունքը իրավական պետության հիմնաքարերից է և իրավամբ ժամանակակից իրավական մտքի բարձրագույն նվաճումներից մեկը: Մինչև այս սկզբունքի սահմանադրական մակարդակով ամրագրումը՝ Սահմանադրական Դատարանը իր 2010 թ. հոկտեմբերի 12-ի ՍԴՈ-920 որոշման մեջ նշել է, որ հանրային իշխանության իրականացումը նախևառաջ սահմանափակվում է իրավական պետության գաղափարից բխող՝ համաչափության ընդհանուր սկզբունքով: Եվ որ համաչափության սկզբունքը պահանջում է ապահովել արդարացի հավասարակշռություն սահմանվող պատասխանատվության միջոցի ու չափի եւ պատասխանատվության սահմանմամբ հետապնդվող իրավաչափ նպատակի միջոց: Այժմ արդեն Սահմանադրության հոդված 78-ի համաձայն՝ հիմնական իրավունքների և ազատությունների սահմանափակման համար ընտրված միջոցները պետք է **պիտանի** և **անհրաժեշտ** լինեն Սահմանադրությամբ սահմանված նպատակին հասնելու համար: Սահմանափակման համար ընտրված միջոցները պետք է համարժեք լինեն սահմանափակվող հիմնական իրավունքի և ազատության նշանակությանը: Իսկ Հոդված 71-ով նախատեսվում է պատժի համաչափության սկզբունքը, ըստ որի նշանակված պատժատեսակն ու պատժաչափը պետք է համաչափ լինեն կատարված արարքին: Իրավունքի գերակայության համատեքստում համաչափության սկզբունքի մասին նշում կա նաև 2014 թ. Սահմանադրական բարեփոխումների հայեցակարգում, որտեղ այն իր արտացոլումն է գտնում հետևյալ ձևակերպմամբ. «հիմնական իրավունքներին ցանկացած միջամտություն և իշխանության ցանկացած գործողություն պետք է բխեն համաչափության սկզբունքից»⁵:

Սահմանադրական վերջին փոփոխությունների մասնագիտական հանձնաժողովի անդամ Վ. Պողոսյանի՝ համաչափության սկզբունքի վերաբերյալ տրված համառոտ պարզաբանմամբ «հետապնդվող նպատակին հասնելու համար միջոցը պիտանի է այն դեպքում, եթե այն առնվազն կարող է նպաստել այդ նպատակին հասնելուն: Հիմնական իրավունքին միջամտել անհրաժեշտ է միայն այն դեպ-

5. Հայաստանի Հանրապետության նախագահին առընթեր սահմանադրական բարեփոխումների մասնագիտական հանձնաժողովի կողմից մշակված Սահմանադրական բարեփոխումների հայեցակարգ, հոկ. 2014 թ., էջ 16:

քում, երբ հետապնդվող նպատակին անհնար է հասնել մեկ այլ, սակայն նույնչափ արդյունավետ ճանապարհով, որն ավելի քիչ կսահմանափակի խնդրո առարկա հիմնական իրավունքով պաշտպանված իրավական բարիքը: Բացի այդ, միջամտությունը պետք է համարժեք կամ չափավոր լինի, այսինքն՝ միջամտության սաստկությունը չպետք է անհամարժեք լինի սահմանափակվող հիմնական իրավունքի նշանակությանը և կշռին»⁶: Լիարժեքորեն կիսելով իրավագետի կարծիքը՝ գտնում ենք, որ վերը տրված պարզաբանումն ամբողջությամբ չի արտացոլվում Սահմանադրության 78-րդ հոդվածում, որում համաչափության սկզբունքի բաղադրատարրերից նշվում են միայն պիտանիությունը, անհրաժեշտությունը և իրավունքի սահմանափակման միջոցի և դրա հետապնդած նպատակի, դրանց նշանակության համարժեքությունը: Կարծում ենք, որ Սահմանադրությամբ պաշտպանվող արժեքների վրա ազդող պետական միջամտությունը, Սահմանադրորեն ամրագրված օրինական նպատակին հասնելու համար պետք է լինի ոչ միայն պիտանի և անհրաժեշտ, այլև չափավոր: Այսինքն հնարավոր միջոցներից պետք է ընտրվի այնպիսին, որը նվազագույնս կազդի Սահմանադրությամբ պաշտպանվող բարիքների վրա (less restrictive means):

Իրավամբ, համաչափության սկզբունքի բաղադրատարրերից նաև չափավորության սահմանումը լրացուցիչ զսպիչ օղակ կձառայի հանրային իշխանության լիազորություններն իրականացնելիս՝ բացառելով իրավունքի սահմանափակման այնպիսի միջոցների կիրառումը, որոնք թեև պիտանի և անհրաժեշտ են Սահմանադրությամբ նախատեսված նպատակին հասնելու համար, բայց այնուամենայնիվ կա սահմանափակման մեկ այլ՝ իրավունքների իրացմանն առավել նվազ չափով միջամտող միջոց:

Իր «Սահմանադրական մշակույթ» աշխատության մեջ Գ. Հարությունյանը, անդրադառնալով համաչափության սկզբունքի ապահովմանն ու գնահատմանը, վեր է հանում մի շարք հարցեր, որոնց պարտավոր է պատասխանել սահմանադրական դատարանը սահմանա-

դրական արդարադատություն իրականացնելիս: Դրանք են՝

1. Եղևի են արդյոք իրական պատճառներ իրավունքի սահմանափակման համար

2. Առկա է սահմանափակման որևէ այլ միջոց, որը կունենար նույն ազդեցությունը

3. Արդյոք սահմանափակման ընտրված միջոցն արդյունավետ է տվյալ իրավաչափ նպատակին հասնելու համար

4. Արդյոք սահմանափակումն այն ծավալի է, որ ընդունելի է տվյալ իրավաչափ նպատակի համար⁷:

Վերը բերված հարցերից երկրորդն ու չորրորդն անմիջականորեն վերաբերում են իրավունքի սահմանափակման կիրառվող միջոցի չափավորությանը: Այսպես, եթե առկա է սահմանափակման այլ միջոց, որն ունակ է հասնելու տրված նպատակին և ավելի փոքր մասշտաբի սահմանափակումներ է առաջարկում, ապա պետք է կիրառվի վերջինը: Եվ սրան հավելված չորրորդ հարցին տրված դրական պատասխանը, այն է՝ սահմանափակումն իրոք այն ծավալի է, որ ընդունելի է տվյալ իրավաչափ նպատակի համար, կապահովի իրավունքի սահմանափակման չափավորության պայմանը:

Սահմանափակման օրինականությունը:

Պլատոնը գտնում էր, որ այնտեղ, որտեղ օրենքը չունի ուժ և գտնվում է ինչ-որ մեկի իշխանության ներքո, այդ պետությունը դատապարտված է կործանման: Օրինականության սկզբունքն իրավական նորմին առաջադրվող մի քանի պարտադիր հատկանիշների կոնգլոմերատ է. որոնցից իրավունքի տեսության մեջ առավել հաճախ հանդիպում են օրենքի որոշակիությունը, դրա լրիվությունը, կանխատեսելի և երաշխավորված լինելը: Օրինականության սկզբունքին անշեղորեն հետևելու խնդիրն առավել շոշափելի է դառնում իրավունքների սահմանափակման հիմնահարցը քննարկելիս: Անդրադառնալով դրանց ներկայացվող չափորոշիչին՝ հարկ է հիշատակել ժամանակակից սահմանադրական իրավունքի մոտեցումները, ըստ որոնց՝

- Սահմանափակման ենթակա են ոչ բոլոր իրավունքները

6. Հայաստանի Հանրապետության 2015 թ. խմբագրությամբ սահմանադրությունը. համառոտ պարզաբանումներ, Վ. Պողոսյան, Ն. Սարգսյան, Երևան, 2015, էջ 82:

7. Սահմանադրական մշակույթ, Պատմության դասերը և ժամանակի մարտահրավերները, Գ. Գ. Հարությունյան, Երևան 2005, էջ 191:

• Այդ իրավունքները ենթակա են սահմանափակման **միայն օրենքով**

• Սահմանափակման ենթակա իրավունքները կարող են սահմանափակվել միայն որոշակի, Սահմանադրությամբ տրված հիմքերի առկայության դեպքում

• Սահմանադրությամբ սահմանված հիմքերի առկայության դեպքում ևս հիմնական իրավունքները չեն կարող սահմանափակվել ցանկացած ծավալով⁸:

Առանձնակի հետաքրքրություն է ներկայացնում երկրորդ՝ իրավունքների սահմանափակման բացառապես օրենքով կարգավորվածության պահանջը: ՀՀ Սահմանադրության՝ իրավունքի սահմանափակում նախատեսող ցանկացած նորմ պարունակում է նաև նշում առ այն, որ այդ իրավունքները ենթակա են սահմանափակման միայն օրենքով: Բացի այդ, հոդված 76-ում նույնպես հստակ ամրագրվում է, որ հիմնական իրավունքների և ազատությունների սահմանափակումներն արտակարգ և ռազմական դրության ժամանակ իրականացվում են օրենքով սահմանված կարգով:

Դեռևս 2006 թվականի ապրիլի 18-ին ՀՀ ՍԴ-ն իր ՍԴՌ-630 որոշմամբ հստակեցրել է, որ *կառավարությունը չի կարող իր որոշումներով սահմանել պետության կարիքների համար սեփականության օտարման կարգը, որն ուղղակիորեն առնչվում է սեփականության իրավունքի սահմանափակման հիմնախնդրին...* և որ օրենքը պետք է սահմանի, թե ինչպես որոշել հասարակական եւ պետական կարիքը:

2015 թ. փոփոխություններով ՀՀ Սահմանադրության 79 հոդվածում տեղ գտավ խիստ կարևոր որոշակիության սկզբունքը: Ինչպես արդարացիորեն նկատում է իրավագետ Գ. Դանիելյանը՝ իրավական համակարգը սկզբունքորեն պետք է բացառի իրավակարգավորման այնպիսի երևույթ, ինչպիսին է թերի և տարակարծությունների տեղիք տվող, ինչպես նաև հակասական իրավական ակտերի ընդունումը: Ուսումնասիրելով Մարդու իրավունքների Եվրոպական դատարանի և ՀՀ ՍԴ որոշումներն

ու փորձագիտական զեկույցները՝ իրավագետը եզրահանգում է, որ ներկայումս իրավական որոշակիության հիմնական երաշխիք է համարվում իրավական նորմերի, դրանցում օգտագործված եզրույթների անհրաժեշտ հստակությունը, մասնավորապես նախապատվությունը տրվում է այնպիսի եզրույթների օգտագործմանը, որոնց իրազեկվածության առնչությամբ գործնականում խնդիրներ չեն ծագում⁹:

Իրավաբանական գրականության մեջ որոշակիության սկզբունքը, որպես կանոն, հանդիպում է կանխատեսելիության սկզբունքի հետ միասին, իսկ որոշ դեպքերում նաև՝ իրավաչափ (լեգիտիմ) ակնկալիքների պաշտպանության սկզբունքի¹⁰: Եվ սա տրամաբանական է, քանի որ իրավական նորմի որոշակիորեն ձևակերպված լինելը թույլ է տալիս կանխատեսելի դարձնել դրանից բխող հետևանքները, ունենալ որոշակի հիմնավորված ակնկալիքներ, և հակառակը, ոչ որոշակի, այսինքն՝ տարաբնույթ մեկնաբանությունների տեղ թողնող իրավական նորմը դաշտ է ստեղծում օպորտունիստական նկրտումների իրացման համար: Այս առիթով ՀՀ Սահմանադրական դատարանը 2014 թ. իր ՍԴՌ 1176 որոշման մեջ արձանագրել է, որ իրավական որոշակիության ապահովման տեսանկյունից օրենսդրության մեջ օգտագործվող հասկացությունները պետք է լինեն հստակ, որոշակի եւ չհանգեցնեն տարաբնույթ մեկնաբանությունների կամ շփոթության: Իսկ իրավական նորմի կանխատեսելիության սկզբունքի պահպանության մասով անդրադարձ է արվել 2015թ. ՍԴՌ 1213 որոշման մեջ, առ այն, որ իրավունքի գերակայության սկզբունքի որդեգրման շրջանակներում օրենքում ամրագրված իրավակարգավորումները պետք է անձի համար կանխատեսելի դարձնեն իր իրավաչափ ակնկալիքները: Բացի դրանից, իրավական որոշակիության սկզբունքը, լինելով իրավական պետության հիմնարար սկզբունքներից մեկը, ենթադրում է նաև, որ իրավահարաբերությունների բոլոր

8. Վ. Պողոսյան, Հ. Թովմասյան, ՀՀ Սահմանադրության փոփոխությունները/համառոտ պարզաբանումներ/, Երևան, 2005, էջ 64-68:
 9. http://ysu.am/files/01G_Danielyan-1476101269-.pdf Գ. Դանիելյան, Իրավական որոշակիության, իրավունքի անալոգիայի (համամասնության) և իրավական ակտի մեկնաբանության փոխհարաբերության արդի հիմնախնդիրները, «Պետության և իրավունքի տեսություն ու պատմություն», էջ 3-5:
 10. Ինչպես օրինակ ՄԻԵԴ 1988թ. J. Mulder v Minister van Landbouw en Visserij Case 120/86 գործում:

սուբյեկտների, այդ թվում՝ իշխանության կրողի գործողությունները պետք է լինեն կանխատեսելի ու իրավաչափ:

ՄԻԵԴ մի շարք գործերում նույնպես անդրադարձ է արվում իրավական որոշակիության սկզբունքի հարցին, ամրագրելով, որ իրավական նորմի որոշակիության պայմանը չապահովելը խարխուլում է իրավունքի գերակայության սկզբունքն ամբողջությամբ (the rule of law), քանի որ այս երկու սկզբունքները հարաբերակցվում են, ինչպես մասը ամբողջին¹¹, և որ որոշակիության սկզբունքը չհարգելը հանգեցնում է ընդհանուր դատական համակարգի հանդեպ վստահության անկման¹²:

Ուսումնասիրության արժանի է նաև ՀՀ սահմանադրության 80 հոդվածում ամրագրված հիմնական իրավունքների և ազատությունների էության անխախտելիության սկզբունքը: Բանն այն է, որ երբ տվյալ նորմը դիտարկում ենք հոդված 78-ում տեղ գտած իրավունքների սահմանափակման համար ընտրված միջոցների՝ սահմանափակվող հիմնական իրավունքի և ազատության նշանակությանը համարժեք լինելու պահանջի հետ միասնության մեջ, պարզ է դառնում, որ սահմանադրական նորմերի վերաբերյալ ձևակերպումները համատեղված

ոչ այլ ինչ են, քան իրավունքի սահմանափակման հետևանքով իրավունքի էության անխախտելիության պահանջ, այսինքն՝ սահմանափակվող իրավունքի իմաստին և բովանդակությանը հետևելու սկզբունք, որը ենթադրում է, որ իրավունքները պետք է սահմանափակվեն միայն այն չափով և սահմանափակման այնպիսի միջոցներով, որոնք չեն բերի իրավունքի էության խեղաթյուրման:

Ժամանակակից ակնառու իրավագետ Գ. Հարությունյանն, օրինակ, վերը քննարկված համաչափության (համամասնության) սկզբունքի տարրերից իրավաչափ նպատակի առկայությանն ու սահմանափակման անհրաժեշտությանն ավելացնում է նաև սահմանափակող միջոցի *արդարացիությունը*: Չնայած նրան, որ արդարությունը, արդարացիությունը դժվար բանաձևելի սուբյեկտիվ կատեգորիաներ են՝ կարծում ենք, որ բացառելով իրավունքների սահմանափակման այնպիսի կարգավորման նախատեսումը, որը ոտնձգություն կլինի իրավունքի էության դեմ կամ կհանգեցնի իրավունքի էության կորստին¹³, հնարավոր կլինի ապահովել նաև իրավունքի սահմանափակման միջոցին առաջադրվող արդարացիության պայմանը:

11. http://ysu.am/files/01G_Danielyan-1476101269-.pdf Գ. Դանիելյան, Իրավական որոշակիության, իրավունքի անալոգիայի (համամասնության) և իրավական ակտի մեկնաբանության փոխհարաբերության արդի հիմնախնդիրները, «Պետության և իրավունքի տեսություն ու պատմություն», էջ 3-5:

12. Ինչպես օրինակ ՄԻԵԴ 1988թ. J. Mulder v Minister van Landbouw en Visserij Case 120/86 գործում:

13. Սահմանադրական մշակույթ, Պատմության դասերը և ժամանակի մարտահրավերները, Գ.Գ.Հարությունյան, Երևան 2005, էջ 191:

ԼԻԼԻԹ ՍՈՒՔԻԱՍՅԱՆ

Եվրոպական համալսարանի իրավագիտության ամբիոնի ասպիրանտ

ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻ ՍԱՀՄԱՆԱՓԱԿՈՒՄ. ԱՐԴԻ ՀԻՄՆԱՀԱՐՑԵՐ

Հոդվածում վեր են հանվում իրավունքների սահմանափակմանն առաջադրվող պայմանները, քննարկվում են Սահմանադրությամբ ամրագրված համաչափության սկզբունքն ու իրավունքի էության անխախտելիության պահանջը: Հեղինակն անդրադառնում է համաչափության սկզբունքի բաղադրատարրերին և շեշտում ՀՀ Սահմանադրության մեջ՝ ի լրումն սահմանված նպատակին հասնելու համար կիրառվող իրավունքների սահմանափակման միջոցներին առաջադրվող անհրաժեշտության և պիտանիության պայմաններին, «չափավորություն» պայմանի ամրագրման անհրաժեշտությունը:

Բանալի բառեր. սահմանափակում, համաչափություն, օրինականություն, չափավորություն, իրավունքի էություն

ЛИЛИТ СУКИАСЯН

Европейский университет, аспирант Департамента права

ОГРАНИЧЕНИЕ ПРАВ: АКТУАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ

В статье излагаются условия ограничения прав, обсуждается принцип пропорциональности, закрепленный в Конституции, и требование о неприкосновенности сущности права.

Автор поднимает проблему принципа соразмерности и обсуждая составляющие этого принципа (пригодность и необходимость), подчеркивает надобность внести в Конституцию условие «умеренности» по отношению мер выбранных для ограничения основных прав и свобод.

Ключевые слова: ограничение, соразмерность, законность, умеренность, сущность права

LILIT SUKIASYAN

European University, Law department, PhD student

RESTRICTIONS OF RIGHTS: CURRENT ISSUES

The article outlines the conditions for restricting rights, discusses the principle of proportionality prescribed in the Constitution, and the requirement for the inviolability of the essence of law.

The author touches upon the elements of the principle of proportionality and emphasizes the necessity of adding the “moderation” measure in line with “necessity” and “suitability”, regarding the means chosen for restricting rights and the purpose stated by the Constitution.

Keywords: restrictions, proportionality, legality, moderation, essence of law